„RADOMER-KIELCER LEBEN“ № 25 (113) „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem“ יאהרגאנג דריטער פרייז 25 גראָשען

ראדאמער-קעלצער לעבען

היינט 10 זייטען.

אַדרעססען:
פון „ראדאָמער קעלצער לעבען“

אין ראדאָם
Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben“
Radom, Szwarlikowska 20.

אין קעלץ
Redakcja i Administracja
„Radomer-Kielcer Leben“
Kielce, Staro-Warszawska 34.

אַנאָנסען פרייז:
איי מילימעטער שורה: פאר׳ן טעקסט 20 גר.
„ „ „ אין „ 40 „
„ „ „ נאכ׳ן „ 18 „
די ערשטע זייט ענטהאלט 8 שפאלטען
אין טעקסט אין לעצטע זייט 4 „

ראדאָם פרייטאג ו׳ תמוז תרפ״ו — פאר׳ן אינהאלט און טעקסט פון די אַנאָנסען איז די רעדאקציע נישט פעראַנטװאָרטליך — 18-go czerwca 1926

צו דער האכצייט פון מיין ליבע טאָכטער
שרה לערמאן מיט ה׳ **דוד פרידמאַן**,
װאס איז פארגעקומען אין תל־אביב, װינש איך זיי.
אז זייער נײ־לעבען זאל זיין א קװאל פון עהיגעס גליק
און צופרידענהייט.
מ ו ט ע ר:
בראנדיל לערמאַן.

שרה לרמן — **דוד פרידמן**
רדום — פרושקוב
באו בברית הנשואין
ביום חמישי ה׳ תמוז תרפ״ו **בתל-אביב.**

כ׳װינש מיין שװעסטער **שרה**
צו איהר חתונה מיט ה׳
דוד פרידמאַן
א גליקליך לעבען און אייביגע צופרידענהייט
אלי׳ לערמאן
װארשא.

לרגלי הנשואים של אחותנו
שרה לרמן עם בחיר לבה **דוד פרידמן**
אשר היו ביום החמישי ה׳ תמוז בתל-אביב
הננו מאחלים להם עתיד מזהיר קשר נצחי
והצלחה בכל אשר יפנו.
משה ופינה בקמן
ובני ביתו.

צו דער האָכצייט פון אונזער ליבע
שװעסטער און שװעגערין
פרל. **שרה לערמאַן**
מיט ה׳ **דוד פרידמאַן**
װינשען מיר זיי א גליקליך צוזאמענלעבען אויף
די בערג פון יהודה.
עטיל, פייװעל ריכטמאַן און זוהן.

צו דער האָכצייט פון אונזער
מהותנת׳טעס טאָכטער
פרל. **שרה לערמאַן**
מיט ה׳ **דוד פרידמאַן**
װאונשען מיר א הערצליכען מזל—טוב.
שמואל באַקמאַן
און **פאַמיליע.**

אונזער מהותנת׳טע **בראַנדיל לערמאַן**
צו דער האָכצייט פון איהר ליבע טאָכטער
שרה מיט ה׳ **דוד פרידמאַן,**
װינשען מיר איהר פיל נחת, און דעם יונגען
פּאָר א גליקליך צוזאַמענלעבען.
פאמיליע **ריכטמאַן.**

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבען זוהן
שלמה מיט פר״ל **רוזשע גראָמב,** װינשען מיר,
אז זייער זיװוג-בונד זאָל געשלאָסען זיין אין א
מאָמענט פון גליק און צופרידענהייט.
הירש מענדיל דערדיק און פרוי.

שלמה דערדיק — רוזשע גראָמב
פערלאָבט
ראדאָם, דעם 13 יוני 1926 י.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבע טאָכטער
רוזשע גראָמב מיט ה׳ **שלמה דערדיק**
װינשען מיר אַ הערצליכען מזל-טוב און אַ גליקליכען
צוזאמענבונד.
עלטערען: **שמעון גראָמב** און פרוי.

Z intencji zaręczyn mojego przyjaciela **Szlamy Derdyka** z p. **Rózią Gromb,** życzę wiele szczęścia i zadowolenia w nowym etapie życia.

Przyjaciel **Pytlak**

צו דער פערלאָבונג פון אונזער חבר
שלמה דערדיק מיט פר״ל **רוזשע גראָמב**
װינשען מיר, אז זייער לעבען זאָל אָנהויבען
בליהען, אזוי װי די בלומען אין פריהלינג
און זייער צוקונפט זאָל בּגלייט װערען פון
ליבע, גליק און צופרידענהייט.
ח ב ר י ם:
איטשע בריקמאַן, אברהם אַפּעלבוים,
בעריש רייך.

צו דער פערלאָבונג פון מיין קוזין
שלמה דערדיק מיט פרל. **רחל גראָמב**
װינש איך א הערצליכען מזל-טוב, עביג גליק
און צופרידענהייט. זייער לעבענ׳ס-װעג זאָל
מיט בלומען בעצירט זיין.
משה שלמה קאָזלאָװסקי.

צו דער פערלאָבונג פון מיין ליבע
שװעסטער **רוזשע גראָמב** מיט ה׳
שלמה דערדיק װינש איך גליק
און צופרידענהייט.
לעאָניא גראָמב.

נאר אויף עטליכע טעג איז ראדאם פל. יאגיעלאנסקי
צירק און מענאזשעריע „קאסמי“
גרויסע גאלא-פארשטעלונג פּינקטליך 8 אווענד טעגליך.
מיט א רייכען נאָך נישט געזעהענעם און פרעכטיג-פערשידענארטיגען װועלט׳ס-פּראָגראַם.
זונטאג 2 פארשטעלונגען: אנפאנג בּײטאָג 4 אַ זייגער נאָך מיטאָג — בּײנאַכט 8 אַ זייגער אָװענד.
טעגליך פון 10—1 קען מען בעזוכען די קאָלאָסאַלע מענאַזשעריע. די קאַסע איז טעטיג טעגליך פון 10—1 פריה.
דירעקציע.

אונזער וויכטיגסטע אויפגאבע.

אין פערלויף פון ענטוויקלונג פון אונזער פאלק פאר דעם לעצטען האלבען יאהר-הונדערט, אנהויבענדיג פון דער תקופה, ווען מיר האבען איבערגעלאזט הינטער זיך די ענגע געטא און זיך אנגעהויבען מיט התלהבות צופאסען צו די ארטיגע בעדינגונגען, האט דאס לעבען ארויסגערוקט פאר אונז פיעל פראבלעמען, וועלכע האבען געמוזט אזוי, צי אנדערש געלעזט ווערען.

אין יעדער עפאכע האט אונז דער געזונטער לעבענס-אינסטינקט דיקטירט דעם ריכטיגען ענטפער אויף אלע ענטשטעהענדע פראגען, פון וועלכע ס'איז געווען אפהענגיג דער ערפאלג, אדער מיסערפאלג פון אונזער עמאנסיפאציע.

אויך אין אונזער צייט שטעהען פאר אונז פיעל פראבלעמען, אויף וועלכע די בעסטע פון אונז זוכען פארשיעדענע וועגען צו זייער גינסטיגער לעזונג, יעדער, נאטירליך, פון זיין שטאנדפונקט און אידעאלאגיע.

מיר ווילען דא אויסשטעלען איינע פון די פיעל בוענענדע פראגען, וועלכע די אלגעמיינע סיטואציע פון די לעצטע צענדליגער יאהרען האט געשאפען, און וועלכע פאדערט צוליב איהר וויכטיגקייט ברייט ארומגערעדט צו ווערען.

ס'האנדעלט זיך נעמליך וועגען א גרויסען טייל פון אונזער יוגענד, וועגען איהר צוקונפט און עקאנאמישען וואוילשטאנד.

דער איבערנאטירליכער דראנג צו די קוואלען פון אייראפעאישער וויסענשאפט, וועלכער איז געקומען אלס פועל יוצא פון דער השכלה-עפאכע, האט מעכטיג מיטגעריסען אונזער יוגענד, וועלכע האט זיך גענומען פלייסיג צו שטודירען.

מיט'ן כח פון אט דעם אימפעט, שוין נישט רעדענדיג וועגען אונזער איינגעבוירענעם חשק צו לערנען, איז א גרויסער טייל פון אונזער יוגענד געלאפען ביז די לעצטע יאהרען.

מיר האבען איבערגעיאגט אונזער לערער, בעוויזען וואונדער, לערנענדיג ביי די ערגסטע רעכטליכע און מאטעריעלע בעדינגונגען, און אין רעזולטאט בעזיצען מיר היינט לעגיאנען דאקטוירים, אדוואקאטען און סתם דיפלאמירטע אינטעליגענץ. די לאגע איז אבער געווארען אומנאטירליך צוליב דעם, וואס דער קאפ האט זיך ביי אונז אנגעהויבען אהן א ערך ענטוויקלען אויפן חשבון פון גאנצען גוף.

דער גרעסטער טייל פון אייראפעאישען יודענטום לעבט אין אונזערע מלוכה-קערפערשאפטען, וואו מיר האבען נישט קיין צוטריט צו דער אדמיניסטראציע, וועלכע שלינגט איין דעם גרעסטען טייל פון דער דיפלאמירטער אינטעליגענץ. פון דער זייט אלזא, האבען מיר נישט וואס צו ערווארטען און דאס דארפען מיר שטענדיג געדענקען.

לאמיר איצט ווארפען א בליק אויף אונזער אייגען לעבען, אויף דער מעגליכקייט פאר אונזער אינטעליגענץ זיך איינצואורדנען צווישען אונז און פאר אונז.

אין די צייטען פון אלערליי פראצענט נארמען זענען די קאדרען פון אונזער אינטעליגענץ געווען פארהעלטענמעסיג קליינע און די מעגליכקייט זיך איינצואורדנען גאנץ גרויסע.

האט זיך טאקע געלוינט צו פלאגען, הונגערען, צאהלען פראצענט און לערנען קינדער, ווייל ס'האט זיך געהאנדעלט וועגען זייער קינפטיגען מאטעריעלען מצב.

מיט דער צייט זענען די פרייע פלעצער בעזעצט געווארען, די שטרעבונג צו בילדונג איז אבער ביי יודען נישט קלענער געווארען.

צענדליגער יאהרען האט מען אויסגענוצט אויף שטודירען, פערגעסענדיג, אז אויסער דער קאנקורענץ און שיקאנען פון אונזערע שונאים, פערמאגען מיר קיין אלגעמיינע [illegible] אינטעליגענץ. מיר מוזען זיך אלזא איצט רעכענען מיט א געוויסער איבערפראדוקציע פון דיפלאמירטע יודען, פאר וועלכע ס'פעהלט א פעלד פאר זייער טעטיגקייט.

ס'זענען שוין אוועק די צייטען פון א כמעט הייליגער בעציהונג צו א דאקטאר, די צייטען פון שלום-עליכם'ס „רוצה רק געקאנטשעטען". אין אונזער מאטעריעלער צייט דעצידירט דער עקאנאמישער מצב פון יעדען אינדיווידום.

און וויפיעל פערמאגען מיר איצט דאקטוירים אהן פאציענטען, אדוואקאטען און קליענטען און סתם אינטעליגענטען, וואס פערמאגען גארנישט אויסער זייער „דיפלאם"?

אין אונזערע פוילישע בעדינגונגען, ווען א גוזער שול ווערט נישט סובסידירט, ווען דאס אויסהאלטען אונזערע אנשטאלטען פאלט אויף אונז זעלבסט, זעהען מיר דערווייל נישט קיין מעגליכקייטען פאר די קומענדע אינטעליגענטען זיך איינצואורדנען צווישען אונז.

האבען טאקע אונזערע „כאז", „ארט" בענק, אלערליי סות-ם-פע איינען און אנדערע אינסטיטוציעס איינגעשלונגען א היבשען טייל פון אונזער דיפלאמירטער אינטעליגענץ, האט דאך שוין די [illegible] גאליציאנער אינטעליגענץ בעזעצט אלע פויליש-יודישע און העברעאישע גימנאזיעס.

צי איז אלזא בערעכטיגט ביי אונז דאס איבערפילען די קאדרען דיפלאמירטע אינטעליגענץ? אזא צושטאנד קען ווערען פאר אונז געפעהרליך אין דער צוקונפט.

דער זעלבער לעבענס-אינסטינקט, וועלכער האט אונז פריהער געטריבען אין די מיטעל און הויך-שולען, דיקטירט אונז איצט גאנץ אנדערע אויסוועג. ס'איז אנארמאל, ווען אין אזא

פון די פעטליורישע טעג...

(אנ'אמת'ע מעשה).

אין די שרעקליכע טעג פון 1918—19 ווען אדעס איז געווען פול מיט די אנטרונענע פאגראמירטע יודען פון גאנץ אוקראינא, פלעגט זיין אין דער אומזיסטער יודישער קיך פון דער גאנצער מחנה היימלאזע, וואס פלעגען דארט קומען נעמען מיטאג, ווארפען אין די אויגען א יונג פרייליין פון א יאהר 20, וועלכע פלעגט שטענדיג שטעהן די לעצטע אין דער רייהע מיט א בלעכערנער קווארט. פון איהר אויסגעדארט בלאס פנים פלעגען ארויסקוקען א פאר גרויסע שווארצע אויגען מיט אזא שרעק און פערצווייפלונג, אז א שוידער פלעגט ארומנעמען דאס לייב. די קליידער איהרע זענען געווען שטארק אבגעטראגען, אבער דער פיינער שטאף זייערער פלעגט דערמאנען אמאליגע „גוטע טעג".

ביי מיין ערשטען פרוב צו פערפיהרען מיט אט דער דאזיגער אלעמען פעראינטערעסירענדיגען פרייליין א בעקאנטשאפט האב איך געקריגען אויף מיינע פאר ווערטער אין יודיש אן ענטפער:

— „ניע פאנימאיו" (איך פערשטעה נישט!)

דערפאר ווען איך האב זי מיט פערוואונדערונג א פרעג געטהון, צי זי איז א קריסטין, האט זי מיר באלד אוועקגעהענדיג, מיט שטאלץ א זאג געגעבען:

— „ניעט, יא יעווריעיקא" (ניין, איך בין א יודישע)!

וואכען זענען פערלאפען, די באלשעוויקעס האבען פערלאזען אדעס, זייער ארט האט פערנומען ווראנגעל און דאס זאנדערבארע יודישע מיידעל האב איך מעהר נישט געזעהן. ביז איינמאהל, ווען איך בין אוועק אין ציוניסטישען קאמיטעט אויף פרעאבראזשענסקא, וועלכער האט זיך דאן שטארק בעשעפטיגט מיט'ן איבערשיקען די ארץ ישראל'דיגע היימלאזע צוריק אהיים, פונעם מיין בעקאנטע שטעהט ארומגערינגעלט מיט א גרופע היימלאזע מיידלעך און רעדט מיט פאטאס אין א קערנדיגען רוסיש:

— „מיט וואס זענען מיר ערגער פון אוקראינישע דארפישע מיידלעך?! האבען מיר דען נישט די זעלבע הענד ווי זיי? קענען מיר דען נישט בעארבייטען אונזער ערד אין ארץ ישראל, ווי זיי דא אויף דער אוקראינא? מ'דארף נאר האבען א שטארקען ווילען און א פעסטען בעשלוס און ווען דער קאמיטעט וויל, אדער קען אונז נישט אוועקשיקען קיין א"י, האבען מיר דען נישט קיין געזונטע פיס, אז מיר זאלען זיך אהין דערשלאגען?"

מיין פעראינטערעסירונג מיט דעם פרייליין איז געוואקסען מיט יעדער מינוט. איך האב פעסט בעשלאסען געוואויר צו ווערען די געשיכטע פון דעם יודישען מיידעל, וואס איז אזוי בעגייסטערט פון דעם ציון געדאנק און קען זיך נישט צונויפרעדען מיט איהרע שוועסטער אויף יודיש.

— נאך מיין בעגלייטען זי א היבשע ווייל, האב איך זיך ענדליך צו איהר געווענדעט:

— איהר וועט מיר ענטשולדיגען מיין נייגעריגקייט צו וויסען, ווי אזוי איהר, א יודישע טאכטער, וואס פערשטעהט נישט אונזער לשון, זאל אזוי הייס פערטיידיגען דעם ציוניסטישען אידעאל און וועלען געהן צו פוס קיין

שטאדט, ווי ראדאם, געפונען זיך יו־דישע גימנאזיעס און וועגען א פאך־שולע ווערט אזוי פיל גערעדט און גארנישט געטוהן.

מיר האלטען נישט דא נעגען די יו־דישע נימנאזיעס. אדרבא, מיר זענען פעראינטערעסירט אין זייער קיום. מיר שטעלען זיך נור די פראגע, וואו וועט זך אונזער יוגענד נאכ'ן „ענדיגען" אהינכוהן?

אמת, מיר ווילען אונזערע קינדער לאזען בילדען. מיר ווילען נישט, פון זיי זאל אויסוואקסען א דור פון אנאל־פאבעטען. ריכטיג, מיר נויטינען זיך באמת אין יודישע מיטעל־שולען און גימנאזיעס. מיר מוזען זיך אבער ערנ־סטער פערט־אכטען איבער זייער ווייטערדיגען גורל און פערשטעהן, אז אהן פראדוקטיווער ארבייט און פאך־קענטניס וועלען זיך אויסבילדען פון זיי קינפטיגע אינטעליגענטען מיט נע־בגלהאפטע פערספעקטיווען.

וואו וועט זיך אונזער יוגענד נאכ'ן „ענדיגען" אהינטון?

דאקטוירים און אינזשיניערן, לערער און אלערליי סתם נישט „דערענדיגטע" בוכהאלטערס און ביוראליסטען פעה־לען אונז נישט. — מיר פערמאגען אבער נישט קיין גוטע פאכמענער, אונז פעהלען אויסגעבילדעטע, טעארעטיש און פראקטיש, בעלי מלאכות.

א גרויסער טייל פון די פאבריקען,ווארשטאטען, ברויערייען, מיהלען א. אז. וו. ליגט אין יודישע הענד. די אלע אונטערנעמונגען פערברויכען פיל פאכמענער, וועלכע ווערען גוט בעצ־לינט און נעאכטעט. מיר זענען אבער דא זעהר ווינציג פערטרעטען. אויסער דעם, זוכט מען היינט בכלל געגרנער אין די אימיגראציע־לענדער א גוטען בעל מלאכה, איידער א אינטעליגענט.

אונזערע געזעלשאפטליכע ארגא־ניזאציעס, וועלכע שטעלען זיך פאר א ציעל, איבערפיהרען אונז צו פראדוק־טיווער ארבייט, דארפען זוכען מיט־לען אויף צו עפענען אלערליי טעכני־שע שולען, מוסטער־ווארשטאטען א. אז. וו.

דער „ארט" האט ליידער נישט אויס־גענוצט דעם אויסערגעוועהנליכען דראנג צו ארבייט פון אונזער יוגענד אין די יאהרען פון דער פערטער עליה, ווען טויזענטער פון זיי האבען נעאו־בעט כאאטיש ביי אלערליי פאכען.

מען דארף דעם דראנג בעהערשען, קולטיווירען, ווייל די פסיכאלאגישע צוגרייטונג איז, אונטער'ן דרוק פון די איבערלעבונגען, שוין גאנץ רייף און גינסטיג דערצו.

עפענט ווארשטאטען, טעכנישע שו־לען, בילדעט אויס פאכמענער — און אונזער נאהנטסטע צוקונפט איז גע־זיכערט.

מיר ברויכען אין ראדאם אויפבויען א פאך־שולע אין גרעסערן מאסשטאב, נישט נאר פאר לערן־יונגלעך, נאר אפילו פאר אזעלכע יונגעלייט, וואס ענדיגען שולען און גימנאזיעס. בעזונ־דערס איז איצט שוין די העכסטע צייט, אז אונזערע יודישע קהלות זאלען ארויס פון זייערע ענגע כלי קודש'די־גע גרעניצען און זיך פערנעמען אויך מיט פראגען פון א מעהר געזעלשאפט־ליכען און פראדוקטיווען כאראקטער. דער גרעסטער טהייל אין דעם בודזשעט פון אונזערע גמינעס ברויך געש־פענדעט ווערען פאר אזעלכע נויטווענ־דיגע צוועקען.

ביי דער שאפונג פון אזא אינסטי־טוציע וועט זיך די יודישע גמינע, בלי ספק, אנטרעפען אין דער ווארימער מיטהילף פון דער געזעל. „יק'א" אדער „ארט".

א חוץ דעם בעדארפט די יוגענד פון די מיטעל־שולען, נאכ'ן בעקומען עלעמענטארע בילדונג זיך בעמיהען אריינצוטרעטען אין די שוין עקזיסטי־רענדע אין לאנד ספעציעלע טעכנישע שולען, כדי אזוי ארום צו זיכערען זייער עקזיסטענץ אלס פראדוקטיווע און זעלבסטשטענדיגע מענשען.

דאס איז די וויכטיגסטע אויפגאבע פאר אונזער געזעלשאפט אין יעצטיגען מאמענט.

י. מ. ר—ז.

אטאמאן פעטליורא האט אויסגע'שחט'ען 30.000 יודען.

12.000 דאקומענטען וועגען יודישע פאגראמען אויף אוקראינע. — א גענויע רשימה פון 20.000 הרוגים.—30.000 יודישע קרבנות אין די פאגראמען פון פעטליוראס ארמעע.

אין בערלין געפינט זיך דער אזוי־גערופענער „מזרח יודישער היסטארי־שער ארכיוו" וועלכער איז אהער בעב־ראכט געווארען אין יאהר 1921 און אין וועלכען עס געפונען זיך טויזענ־טער מאטעריאלען וועגען די פאגרא־מען, וואס זענען פארגעקומען אין אוק־ראאינע אין די יאהרען 1919—1921.

בראש פון דעם ארכיוו שטעהט דער בעריהמטער יודישער היסטאריקער פראפעסאר שמעון דובנאוו און א רייה אנגעזעהענע יודישע שרייבער און כלל טוער.

אין צוזאמענהאנג מיט דעם פעטליורא־פארד האט דער פיהרער פון דעם אר־כיוו דער מחבר פון דעם בוך „די יו־דישע פאגראמען אין אוקראאינע" א. טשעריקאווער דערציילט:

— אין רשות פון אונזער ארכיוו געפונען זיך זעהר פיל מאטעריאלען, וועלכע בעלויכטען פעטליורא'ס ראל אין די יודישע פאגראמען אין אוק ראאינא אין יאהר 1919.

גלייך ווי פעטליורא האט זיך אין אנהויב 1921 געשטעלט בראש פון דער אוקראאינישער דירעקטאריע און דער אוקראאינישער ארמעע, האט ער זיך ארומגערינגעלט מיט מענשען, וואס זייערע הענד זענען געווען פערפלעקט אין יודיש בלוט, מיט מענשען, וואס האבען אדער ארגאניזירט און אנגע־פיהרט מיט יודישע פאגראמען, אדער דירעקט אין די פאגראמען אנטייל גענומען.

בכלל איז אט די גאנצע פויערשע פארטיזאנישע בעוועגונג, וואס האט אזוי

ארץ ישראל?

דאס מיידעל האט מיך א ווילע שארף אנגעקוקט, זיך אביסעל פער־קלערט, און צום לעצט געזאגט:

— גוט, איך וועל אייער נייגירינ־קייט בעפרידיגען. עס קען זיין, אז אין מיין ערצעהלונג וועל איך דורכלאזען א סך מאמענטען, וואס האבען געשפילט א גרויסע ראלע אין מיין לעבען... ווייל איך קען נישט ברייט אויפרייסען די גרויסע וואונד פון מיין הארץ... א ביסעל צוגראבען איהרע ברעגען וועט אויך זיין אגרויסער קרבן פון מיין זייט... איך האב געמיינט, אז מיט מיר האט נישט נעקענט געשעהן אזא שוידערלי־כע זאך... דא אין ארעס האב איך זיך אבער איבערציינט, אז איך בין נאר א קליינער טייל פון גרויסען קוואל פון יודישע צרות"...

אין די אפיציעלע מעטריקע ביכער בין איך פערשריבען יעליזאפעטא, מיין פאמיליען־נאמען דארף פערבלייבען אונבעקאנט, היינט רופט איך מיך מיט מיין אמת'ן יורישען נאמען בת־שבע. געבוירען בין איך אין א גרויסע שטאדט אין אוקראינא, וואו איך בין אויפגע־וואקסען און געענדיגט גימנאזיע. מיין מוטער איז פאר א פאר יאהר געשטאר־בען, איבערלאזענדיג מיך מיט א 12 יעהריג שוועסטעריל. מיין פאטער א דאקטאר איז געווען זעהר געאכטעט ביי דער קריסטליכער בעפעלקערונג, וואו ער האט געהאט א גרויסע פראק־טיקע. אונזער פאמיליע האט קיין שום געמיינזאמעס נישט געהאט מיט די אר־טאדאקסישע, נישט מיט די האלב־אינ־טעליגענטע יודען פון אינזער שטאדט. איך בין ערצויגען געווארען אין אנ'־אמת'ע רוסישע סביבה, און ביז 12 יאהר האב איך גארנישט נעוואוסט, אז אפיציעל געהער איך צו דער יודישער געמיינדע. אויך שפעטער האב איך קיין יודיש ווארט אין אונזער שטוב קיין־מאהל נישט געהערט. די יודישע פרא־גע איז מיר קיינמאהל אויף דעם גע־דאנק נישט געקומען.

אין דער צייט פון דער מלחמה, האט מיין פאטער געשלאסען בעקאנטשאפט מיט דעם מיליטערישען דאקטאר פון נייעם מיליטער־שפיטאל מיכאיל איוואַ־נאוויטש בערעזין. וואס האט אויסגע־וויזען צו זיין א העכסט געבילדעטער יונגערמאן מיט ליבעראלע אנשויאונגען און דערביי זעהר הויך געשעצט די קריסטליכע לעהרע וועגען ליעבע און פערגעבונג צום פרעמדען. ער פלעגט שטארק אנפאלען אויף די אנטיסעמיטען און קריטיקירען די רעגירונג צוליעב איהר בעציהונג צו דער, ווי ער האט זיך אויסגעדריקט, אינגליקליכער יודי־שער ראסע... איך האב אין דעם מענ־שען געזעהן אנ'אויפריכטיגען מענש, און געפינען אין איהם דעם העלד, וועלכען איך האב מיר געשאפען אין מיין פאנטאזיע. עס איז דערום קיין וואונדער נישט, וואס איך אנ' 18 יעה־ריג מיידעל, האב מיר געבויט לופט־שלעסער וועגען דעם גליקליכען לעבען, וואס איך וואלט געקענט פערברענגען מיט א מאן. איך האב מיט אונגעדולד געווארט אויף דעם טאג, ווען מיכאיל איוואנאוויטש וועט מיר מאכען דעם פארשלאג צו ווערען זיין פרוי.

דער געוואונשטער טאג אויף וועל־כען איך האב געווארט איז געקומען... אין א געוויסען פריהמארגען, ווען די

איבערצייגט אייך וועגען דער פענאָמענאַלער ווירקונג פון נייעם זעלבסט-וואַשונג׳ס מיטעל!

מעלות:

1) די וועש נעצט מען און מען קאָכט נור 20 מינוט אין „ר א ד י א ן״.

2) רייבען די וועש איז לחלוטין איבעריג און דעריבער איז דאָס וואַשען מיט „ר א ד י א ן״ דאָס בעקוועמסטע.

3) „ראַדיאָן״ מאַכט ווייס די וועש. מען דאַרף זי נישט טרוקענען אויף דער זון.

4) „ר א ד י א ן״ פערניכטעט נישט די וועש, נור מאַכט זי ווייס דורך דער ווירקונג פון סלען.

אונטער גוואַראַנציע איז ס׳ פריי פון כלאָריק און אנדערע שעדליכע צומישונגען.

2.	1.
Proszę o nadesłanie bezpłatnej próbki „RADION“ Nazwisko .... Miejscowość .... Bliższy adres: .... „Radomer-Kielcer Leben, Radom.	„SATURNIA“ Sp. Akc. Wydział „RADION“ WARSZAWA skrzynka pocztowa 149.

דעם קופאָן נומער 2 דאַרף מען אויסשניידען און איינקלעבען אויף דער טעקסט - זייט פון ס׳ פאָסט-קאַרטעל און דעם קופאָן נומער 1 — אויף דער זייט פון אדרעס.

פיל יודיש בלוט פערגאָסען, געוועזן גע־קניפט און געבונדען מיט פעטליורא׳ן, און אויף אוקראאינע האט מען אט די גאנצע בלוטיגע תקופה בעצייכענט מיט איין נאמען „פעטליוראָװשטשינע״ די פעטליורישע חילות און די אַלע אטאמאנישע באנדעס, וויאס זענען גע־וועזן מיט פעטליורא׳ן פערבונדען, האָ־בען געמאכט עטליכע הונדערט פאָגרא־מען און אומגעבראכט אַ נ׳ערך דרייסיג טויזענד קרבנות.

מיר האבען אין אונזער ארכיוו הארצרייסענדע בעשרייבונגען פון אַט די שרעקליכע מעשים תעתועים פון פעטליורישען חיל, צו פיל בעשריי־בונגען האָבען מיר אויך פאטאגראפיעס און אפילו אַ גאנצען פאָגראָם - פילם, וועלכער איז געדרייט געוואָרען פון מוטיגע אָפּיצערען בשעת די פאגרא־מען.

פעטליורא׳ס שולד בעשטעהט קו־ם כל אין דעם, וואס ער האט קיין איי־נעם פון זיינע פאגראָמשטשיקעס נישט בעשטראפט. עס איז נישט בעקאנט אפילו קיין איין פאל, אַז פעטליורע זאל בע־שטראָפען אַט די אלע זיינע רוצחישע אַטאמאנען, הגם עס זענען געוועזן טוי־זענדער בעווייזען וועגען זייער שולד און הגם זיי צו בעשטראפען האט גע־פאדערט די פשוט׳ע מענשליכע גע־גערעכטיגקייט.

עס זענען פאַרקערט, בעקאנט פאלן, ווען די בעסערע פארשטעהער פון דער אוקראאינישער אינטעליגענץ האָ־בען פערלאנגט פון פעטליורען איבער־צוגעבען צום געריכט די פאגראם פי־רער פון זיין אַרמעע און ער האט אין דעם פרט גאר נישט געטוהן. צו אלע אזעלכע פאדערונגען פלעגט ער בליי־בען שטום און טויב. ער האט נישט געוואָלט — ווי ער האָט זיך אַמאָל אליין אויסגעדרוקט — „זיך קריגען מיט זיין ליבער ארמעע״.

אַט דאס דערציילען די דאָקומענ־טען פון בערלינער „מזרח יודישען אַר־כיוו״ וועגען פעטליורע׳ן, וואס איז דעם 25-טען מאי דערשאסען געוואָרען אויפ׳ן פאריזער בולוואר סען-מישעל דורך שלום שווארצבארד.

■■■■■■

דייטשען האָבען שוין לאַנג געהאַט פערלאָזט אונזער שטאָדט איז צו אונז אַריינגעקומען מיכאיל איוואנאָוויטש אין אַ אוקראאינישען מיליטערישען אוני־פאָרם, ער איז געוועזן ווי איך האָב בעמערקט, נישט אינגאַנצען ניכטער. אין זיינע אויגען האָט זיך בעמערקט עפּעס אַ ווילדקייט, און זיין בעגריסען מיך איז געוועזן עפּעס וואולגאריש צי־ניש. איך האָב איהם געפרעגט, וואָס איז די סבה פון זיין הייטערקייט? ער האָט זיך ווילד צולאַכט, און עפּעס ווי נישט מיט זיין קול געזאָגט: „היינט וועט זיין אין שטאָדט פרעהליך, היינט וועט מען אביסעל די יודען צוקראַצן״. אין אַ פרעכען אַרומנעמען מיך וואָס האָט בעליידיגט מיינע מיידעלשע גע־פיהלען האָט ער מיר געמאכט אַ שענדליכען פאָרשלאג... איך האָב איהם מיט מיין גאנצען כח אָבגעשטופּט פון מיר, אריין שנעל צו מיר אין צימער, ווי איך האָב מיך פערשלאָסען... איך בין ארויס פון מיין צימער ערשט דעמאָלס, ווען איך האָב דערהערט דאָס פערצווייפעלטע רופען מיך פון מיין פאָטער און דאָס געוויין פון מיין 12-יעהריג שוועסטערל. איך האָב מיין פאָטער געפרעגט, וואָס עס בעדייט זיין פערצווייפלונג, האָט ער מיר מיט שרעק דערצעהלט, אַז פעטליורא׳ס באַנדעס זענען אריין אין שטאָדט און מ׳קוילעט יודען. ער האָט מיך געבעטען איך זאָל מיך בעהאַלטען, ביז ער וועט אויפזו־כען מיכאיל איוואנאָוויטש׳ן ער זאָל מיך בעשיצען.

דאָס בלוט איז מיר פערקיהלט גע־וואָרען, הערענדיג זיין נאָמען, מיט אַ געוואַלדיגען שרעק האָב איך אויסגע־שריגען, נאָר נישט איהם! און טאקי אין דעם מאָמענט האָט זיך אין דער טהיר בעוויזען מיכאיל איוואנאָוויטש מיט אַ גאנצע באַנדע פעטליוראָווצעס איך האָב מיך פאר שרעק צוריקגעצוי־גען אין מיין צימער. איך האָב נאָך נישט בעוויזען די טהיר צו פערמאכען, ווי מיכאיל איוואנאָוויטש האָט זיך שוין געפונען אין מיין צימער... איך בין פאר שרעק ווי פאראליזירט געוואָרען, איך האָב געפיהלט גלייך ווי שלאַנגען וואָלטען אויף מיין לייב געקראָכען..

זי איז ווידער שטיל געבליבען לאַנג איז זי געזעסען שווייגענדיג, פערקלערט. ענדליך האָט זי מיט אַ שטיל קול ארויסגערעדט:

— דער סוף איז געוועזן נאָך שרעק־ליכער, ווען איך האָב ערוואַכט האָט אין שטוב געהערשט אַ טויטע שטיל־קייט. דורך דער אָפענער טיר פון מיין צימער האָב איך געזעהן מיין פאָטער ליגען אַ דערהרגעטען און מיין 12־יעהריג שוועסטערל איז געלעגען אין אַזאַ פּאָזע, וואָס האָט דייטליך בעוויזען אַז זי איז אויף אַ שרעקליכען אופן פערפייניגט געוואָרען פון די ווילדע בעסטיעס.

איך האָב מיך געפיהלט נירערגעש־לאָגען פון שרעקליכען אומגליק. אין דער זעלבער צייט אָבער האָב איך אין זיך דערפיהלט אַ געוויסען שטאָלץ. איך האָב אָנגעהויבען מעהר צו פערקעהרען אין געוויסע יודישע קרייזען, איך האָב מיך מעהר בעקענט מיט דעם יודישען לעבען, מיט זייערע פריידען און ליי־דען. דער ציוניסטישער אידעאַל, וואָס האָט דאָן בעהערשט כמעט אַלע שיכ־טען פון דער יודישער געזעלשאַפט, האָט בעקומען אַ שטאַרקען אָבקלאַנג אין מיין צעווייטאָגדיגער נשמה. איך האָב בעשלאָסען מיין גאַנץ לעבען אָב־צוגעבען דעם הייליגען אידעאַל פון אויפלעבען אונזער אַלטע היים״.

דערצעהלט פון יעקב וואַקסמאַן.

⊚⊚⊚⊚

הלמאי זאל איך זאגען, איהר זענט אלע גערעכט.

(במקום קלײנער פעליעטאָן).

לעצטענס האבען אין רעדאקציע אנגעהויבען זיך בעווייזען גאר פשוט'ע יודען, סתם בעלי הבתישע מענשען פון אונזער שטאדט ראדאם און אלע, ווי זיי האלטען זיך אנגערעדט, שטעלען זיי ארויס משוגה'דיגע טענות כמעט פון איין און דעם זעלבען מין. זיי, אט די פראסטע חיי וקימ'ס, וואס קאנען זיך קנאפ אויף חכמת הפאליטיקע פרעגען אזעלכע קלאָץ-קשיות, אז ס'איז באמת אויף זיי שווער צו געפערנען א תירוץ. זיי מאיעסטעט דער ה' רעדאקטאָר וויל זיי איינגעמען, פרובען זיי געבען צו פערשטעהן אין „בעלויכטען" דעם בעהאנדעלטען ענין מיט פערשידענע „ארגומענטען" „לאָגישע בעהויפטונגען" „מאָטיווען" מיט — „קאָנסעקוועגצען" און בויך-סברות, אָבער זיי די משוט'ע יודען, וועלכע פערשטעהען וועניג דעם נייעם לעקסיקאן פון די אלע מאָדערנע טערמינען, צונעמענישען און פראָזעלאָגיעס, קאנען ביי קיין פאל נישט פערדייען די „קאנסעקווענצען" מיט די „מאטיווען" און זיי פערלאנגען אַ קלאָרען און עהרליכען ענטפער, וואס זאל זיי קאנען אריינגעהן אין די מוחות און איבערציינגען דעם אמת.

א נומעלט, ס'איז נאך געוועזן באלד אין דער פריה, קומט אריינצוגעהן א יוד אין רעדאקציע, זעצט זיך אוועק נישט דרייסט ביים טיש, היסט אָב עטליכע מאָהל און פינטעלט א ווײלע מיט די . אוינען אויף אלע זייטען, גלייך ווי ער וואלט עמיצען געזוכט דער יוד האָט אין תחילת נישט געוויסט צו ווענדען פון די אָרום-זיצענדיגע ביים טיש ער האָט זיך צו ווענדען און ווער ס'איז דער ראדאקטאָר. אָז ער האָט זיך ענדליך דערוויסט, איז דער יוד געוואָרען שוין מעהר דרייסטער און גענומען רעדען אויף א העכערען טאָן: פאניע רעדאקטאר, כ'בין געקומען מיט אייך רעדען וועגען א גאר א וואושנעם ענין.

— וואס פאר א ענין? שלאָגט איהם איבער דער רעדאקטאר.

— וועגען א ענין, וואס איז נוגע מיך, אייך, פאניע רעדאקטאר, אין אלע ראדאמער יודען. כ'בעט אייך זאגט מיר, וואס איז די מעשה, וואס דער ענין קעסטענבערג נעמט גארנישט קיין סוף? פאר וואס ליגען נאך אַלץ די פאפירען פון די וואהלען ביים ה' סטאראסטא? ס'איז דאך, דאכט זיך מיר, פאראהן א בפירושער דין, אז מעהר פון 15 טעג דארפען די פאפירען נישט ליגען אין דער סטאראסטווא, און וואס איז געווארען מיט דער דין תורה צווישען דער גמינע מיט קעסטענבערג'ן? צי ברויכען די טענות פון ביידע צדדים ליגען אין ווארשעווער ראבינאט אזוי לאנג, ווי די וואהל-פאפירען אין ראדאמער סטאראסטווא?... און דער עיקר, ווי לאָנג איז דער שיער, אז א גאנצע שטאד זאל זיך בראכען דעם קאָפּ אזוי פיל יאָהרען איבער אַזא פערשימעלטע פראגע, וואס קאסט שוין אב מאיאָנטקעס געלד? מען האלט טאג אין נ א כ ט אין איין רייטען, אין איין פאָהרען. הלואי רבונו של עולם, זאָל איך עס פערמאָגען, וויפיל די באהן האָט שוין איינגעשלונגען געלד פון ביידע צדדים, פאָר בלויז אהין און אהער־יאָודעס. פאר וואָס שווייגט איהר? איהר זענט דאָך א מענש מיט סומיענגאָשטש, ווי קענט איהר רוהען? די שטאדט איז דאָך ממש חרוב מוחרב אָלע ווערט מען דאָך משוגע ווערען צוליב אָט דער פערשאָלטענער פראָגע! פאר וואָס הויבט איהר נישט אויף אַ פראָטעסט געגען ווארשאווער ראבינאט, וואָס האלט די זאָך פאר גרינג און נישט געפינען פאָר נויטיג מיט איהר דין תורה א סוף צו מאכען צום דאָזיגען טרויריגען קאמפף?

ביי די לעצטע ווערטער איז דער יוד אריין אין אזאַ עקסטאז און ער האָט אָנגעהויבען קלאפען אין טיש מיט אזא אויפרעגונג, אז אלץ, וואָס איז געשטאַנען אויפ'ן טיש, האט זיך געגנומען אראָבקויקלען און מאכען לך. דער רעדאָקטאָר האָט איהם געוואלט בערוהיגען, געבען צו פערשטעהן דעם ענין פון „קאָנסעקיוענצען"... אז מען טאָר נישט צופיל רעדען. ווער שמועסט נאָך שרייבען. דאָס חס ושלום... אַז ס'איז א מלחמת מצוה .. און מ'טאָר נישט דעריבער מתרעם זיין און פרעגען צו-פיל קשיות... איי נאָך וואָס מען גיעט אויס אזוי פיל געלד, איז עס אויך קיין עולה נישט, ס'איז דאָך א קאמפף לשם שמים... ביי וואס געלד האָט קיין חשיבות נישט,.. וכ"ו וכ"ו, אָבער דער יוד האָט ביי קיין פאל נישט געקענט פערשטעהן דעם אינהאַלט פון וואָרט „קאָנסעקוענצען" און ער האָט ווייטער געדונערט:

— אָבער פון דער שטאָדט ווערט דאָך א תל. ס'פאלט דאָך אַלץ איין, ס'האָ"ט דאָך שוין נישט ווייט דערפון, אַז די שטאדט זאָל פערוואנדעלט ווערען אין א וויסטע מדבר. —

דער סוף איז געווען, אז דער רעדאקטאר האט געמוזט רעזיגנירען פון זיינע „לאָגישע אָרגומענטען" און נישט אַנדערש געקענט ארויס פון דעם האגעל פראלען, סיידען ער האט נעמווט מודה זיין, צוגעבענדיג:

— למאי זאל איך זאגען, איהר זענט גערעכט.

ס'איז נאך רעכט נישט פערענדיגט דער דיספוט מיטן ערשטען יוד און אין רעדאקציע קומט אריין שטיל, בעשיידען א צווייטער יוד, אויך מיט א ענין און כמעט אינ'ם זעלבען נוסח, וואס דער ערשטער, פרעגט ער: פאניע רעדאקסאזשע, וואס איז געווארען מיט'ן פראיעקט, וועגען גרינדען א נמילת חסד-קאסע אין אונזער שטאדט? דער פראיעקט, וואס איז געווען בעשריבען אין אייער צייטונג איז דאך א הערליכע אידעע, וואס איז געווארען דערפון? איך וואלט מיין מיט'ן גאנצען הארצען אליין בעשטייערט צו 30 גראשען יעדער וואָך. גוואלד וואס איז געווארען מיט אונזער שטאדט? וואו זענען עפיס אונזערע כלל-טהוער? אזאַ קאסע וואלט דאך פיל מענשען מחיה געווען. אזעלכע אָהן-פראצענטינע און לאנגטערמיניגע הלואות, ווי איהר האָט דארט געשריבען, וואלטען פיל סוחרים און בעלי מלאכות אויף די פיס געשטעלט. פאר וואס זשע שווייגט איהר? פאר וואס וועקט איהר נישט די גמינע און די אלע איבריגע געזעלשאפטליכע טהוערס

אויך דער יוד האט נישט געוואלט אנערקענען קיין שום „מאָטיווען" און ערשט אַנטשוויגען געווארען ווען ער האט בעקומען דעם זעלבען ענטפער וואס דער ערשטער, דעם:

הלמאי זאל איך זאגען, איהר זענט גערעכט.

ווי מען רעדט אזוי און מען שמועסט, עפענט עמיצער די טהיר און עס קומט אריין א דריטער יוד, וואס טראכט נישט קיין סך און אהן שום לאנגע שהיות טרעט ער גלייך צו צום ענין. אין תחילת רעדט ער שטיל, געלאסען, אבער וואס ווייטער קומט ער אלץ מעהר אריין אין שטארקער אויפרעגונג. סטייטש, טענה'ט דער יוד. שוין צוויי יאהר ווי מען רעדט אלץ אינאיינעם וועגען די פאך-קורסען און מען זעהט נישט און מ'הערט נישט. איך האָב צוויי יונגלעך. זענען זיי אויף דער לערן ביי פערשידענע מלאכות. נאך גאנצע יונגע קינדער, וואס האב־עך געזאלט טוהן. לאזען זיי בילדען בין איך נישט בכח, איין נאָט איין הימעל ווייסט דער אמת, איז וואס זשע וועט זיין דער תכלית, האָב איך בעשלאסען זיי אויעקצוגעבען צו א פאך. אבער וואס קומט ארויס, אז זיי וועלען דאך נישט קענען אפילו א ווארט יודיש אויפשרייבען, דאס וועט דאך אויפוואקסען אבגעשטאנענע קליינע מענשעלעך, וואס נישט קיין יודיש, נישט קיין פויליש און נישט קיין מאטעמאטיק וועלען זיי נישט קאנען. כ'רעד שוין נארנישט וועגען דעם, וואס אפילו אין דער מלאכה גופא וועלען זיי זיך נישט קוואליפיצירען. דאס איז א בעזונדערע זאך. אבער א ביסעל נאאוקא ברויך מען זיי דאך געבען. ווי וועלען זיי אויסזעהן ווען זיי וועלען אויפוואקסען און זיי וועלען קומען צווישען מענשען? פאר וואס שווייגט די יודישע געזעלשאפט? קיין קורסען וויל מען נישט עפענען און אז קומט צו עפיס, רופט מען זיי אן „טשעמנא מאסא". אין דער אמת'ן, ווער בעשאפט דען אט דער „טשעמנא מאסע", אז נישט די שרייבער'ס אליין... צו אייך פאניע רעדאקטארזשע, האב איך גארנישט, איהר האט שוין וועגען דעם בענוג געשריבען, נאר פונדעפטוועגען, ווי קאָן מען שווייגען? אדרבה, וואָס זאָגט איהר?

— לאמי זאָל איך זאָגען, איהר זענט גערעכט, איז געווען דער לעצטער ענטפער און אָלע דריי יודען זענען אוועק סאָמע גערעכטע.

זיי האבען זיך חאטש אראבגערעדט פון הארצען

בן-בית

סעקרעטארטשיק'ס „מתנה" פאר'ן „ראדאָמער-קעלצער לעבען"

די פויזנער „אנטי יודישע ליגע צו פערטיידיגען דאס פאטערלאנד און דאס גלויבען", אין דער שפיץ פון וועלכער עס שטעהט דער טרויעריג בעריהמטער כוליגאן סעקרעטארטשיק, האט ארויסגעגעבען א בראשור אונטערן נאמען „די שטימע פון פאטערלאנד". אין דער דאזיגער בראשור ווערט דערצעהלט, אז פילסודסקי האט די מאי-איבערקעהרעניש דורכגעפיהרט לויט דער בעסטע־

וואס הערט זיך אין ראדאם.

פון סוחרים-פעראיין.

דער סוחרים-פעראיין האט די טעג דערהאלטען פון היגען רעיענט דאגוסקי א בריעף, אין וועלכען עס ווערט געמאלדעו, דאס פון 20-טען טשערוויעץ אן, וועלען די וועקסלען, וואס ווערען געשיקט פון באנק פאלסקי קאנען אויסגעקויפט ווערען ביים רעיענט נישט שפעטער, ווי אויפ׳ן צווייטען טאג, ביז 12 פארמיטאג, נאכ׳ן דערהאלטען זיי. אין פאל פון נישט אויסקויפען די וועקסלען אין דער אויבענאנגעוויזענער צייט, ווערען נאכהער געמאכט פראטעסטען, וועלכע ווערען צוזאמען מיט די וועקסלען צוריק איבערגעשיקט אויף צי־מארגענס, סהייסט אויפ׳ן דריטען טאג ביז 11 א זייגער, אין באנק-פאלסקי.

רעזערוויסטען פון די יאהרען 1899 און 1900 ווערען גערופען צו מיליטערישע איבונגען.

אין קאמוניקאט, וואס מיר האבען בעקומען צוגעשיקט פון ה׳ סטאראסטא, ווערט געזאגט:

אין יאהר 1926, אין טערמין פון 30־טען שיערפיען ביז׳ן 25־טען וורעשעשיען, וועלען פארקומען מיליטערישע איבונגען פון די רעזערוויסטען פון יאהרגאנג 1900 און 1899 קאט. „A“ וועלכע האבען נישט דורכגעמאכט, צוליב וועלכע ס׳יאל נישט זיין טעמים, די איבונגען אין יאהר 1925, אויסער די, וואס האבען בעקומען „אדראטשעניעס“.

ס׳ווערט פעראָרדענט אלע רעזערוויסטען פון קאט. „A“ וועלכע זענען געבוירען געווארען אין די יאהרען 1900 און 1899, וועלכע בעזיצען נישט קיין מאביליזאציאנ׳ס-קארטען, ווי אויך די, וועלכע האבען, נאכ׳ן ערהאלטען די מאביליזאציע-קארטע, געטוישט זייער וואוין־ארט, נישט מעלדענדיג וועגען דעם די געהעריגע אמטען – זיי זאלען זיך מעלדען שריפטליך, אדער פערזענליך, אין טערמין פון 12-טען טשערוויעץ ביז׳ן 25-טען ליפיעץ ה. י. אין דער „פ. ק. או.“, צו וועלכען זיי געהערען, צוליב זייער וואוין-ארט, כדי פעסטצושטעלען זייער אדרעס.

דאס מעלדען זיך פון די דאזיגע רעזערוויסטען ליגט אין זייער אייגענעם אינטערעס, ווייל אין פאל פון נישט פעסטשטעלען זייער וואוין־ארט, איז אין הסכם מיט׳ן ארט. 73 און 87 פון אוסטאוו, וועגען אלגעמיינע מיליטער-דינסט פון 23|5 1924, וועלען זיי אונטערליגען דער שטראף פון 6 וואכען ארעסט און געלד־שטראף ביז 500 זל. אויב צוליב׳ן פעהלען פון אדרעס, וועט מען זיי נישט קענען דערלאנגען די אויפפאדערונג׳ס־קארטען („קארטי־פאוואלאניא“) אויף די איבונגען.

קאמענדאנט פון פ. ק. או. אין ראדאם

פאסטעמפסקי פאדפולקאווניק.

לונג פון יוד אהרן, וועלכער איז ראש דער הויפט אנפיהרער פון די מאפאנען.

די גאנצע בראשור איז פול מיט שטותים און פלאפלערייען וועגען די געהיימע פלענער פון דער אנאנימער מלוכה צו בעהערשען פוילען און די גאנצע וועלט.

ווייטער ווערט אין דער בראשור געשריבען אין א זעהר ברוטאלע שפראך, גערופען נוקם צו זיין זיך אין די יודען. די בראשור ענטהאלט אויך א הימן פון די „עהרליכע פאטריאטען“ אין צעהן געבאטען וועגען דער געפאהר פון „זשיד-שאטאן“.

די דאזיגע „מתנה“ האט סעקרעטארטשיק צוגעשיקט אויך די ראדאמער און קעלצער יודען אויפן אדרעס פון „ראדאמער - קעלצער לעבען“ אין ראדאם.

א שעהנעם דאנק.

בריעף אין רעדאקציע.

ג. ה׳ רעדאקטאר:

איהר ווערט העפליכסט געבעטען אבצודרוקען אין אייער וו. צייטונג פאלגענדע שורות:

אין ארטיקעל „דער סך הכל פונם געזעלשאפטליכען לעבען אין ראדאם“ „ראדאמער לעבען“ נומער 24/112 בעדויערט דער ה׳ צווייג דעם אונטערגאנג פון לאקאטארען-פעראיין, און ווייזט אן אלס סבה פון אונטערגאנג פון דער דערמאנטער אינסטיטוציע, אז דאס איז דערפאר „וואס דער לאקאטארען-פעראיין האט זיך צוליב זיין מישען זיך און רבנות-פראגע שטארק פערגלאפירט און איז צוליב דעם געצווינגען געווען פערשווינדען צו ווערען פון דער געזעלשאפטליכער ארענע“.

אין צוזאמענהאנג דערמיט ערקלער איך אלס פרעזעס פונם דערמאנטען פעראיין, אז טראץ די בעדוירענדע מיינונג פון ה׳ב. צווייג עקזיסטירט דער לאקאטארען-פעראיין ביז׳ן היינטיגען טאג, און געפינט זיך אויף לובלינער גאס נומער 25. דער פעראיין שטעהט נאך היינט נישט ווייט פון ווייטען מיט ראט און טהאט פאר אלע, וועלכע קומען מיט זייערע בקשות אין אלע הינזיכטען, וואס געהען אריין אין סטאטוט פון פעראיין, אהן געלד־פערגיטיגונג. נישט קוקענדיג דערויף, וואס פיל האבען שוין לאנג זייער מיטגליד׳ס - אבצאהל נישט ערלעדיגט. וואס אנבעטרעפט דאס מישען זיך אין די רבנות־פראגע, האבען מיר דער צו דאס רעכט, ווי אלע אנדערע.

מיט אכטונג: לייזער ברילי אנט.

פון האנטווערקער-קלוב.

דעם 13 דעם חדש איז אויף דער זיצונג פון די פערוואלטונג פון האנטווערקער קלוב געווארען ערלעדיגט דער ענין פון דאזאר ה׳ משה ראזענבוים און די בעשלוסען וועלען ווערען פערעפענטליכט, ווען עס וועט ערלעדיגט ווערען די רבנות - פראגע אין ראדאם.

דער „קרן קימת לישראל“ אין פוילען.

צו דער רעדאקציע פון „ראדאמער-קעלצער לעבען“.

זעהר געעהרטער הערר רעדאקטאר!

דערמיט דריקען מיר אייך אויס אונזער דאנק פאר דער אויפמערקזאמקייט, וואס איהר האט געשאנקען דעם „טאג“ פון יודישען שריפשטעלער, קינסטלער און ארבייטענדער אינטעליגענץ אויף די שפאלטען פון אייער צייטונג, דורך דער פראפאגאנדא פאר׳ן געדאנק פון גאולת הארץ מיט׳ן פערעפענטליכען די ארטיקלען, געווידמעט דעם „טאג“, אין ל״ג-בעומר-נומער פון אייער צייטונג, די אויפרופען און ידיעות, וועלכע זענען געווען געווידמעט אין אייער צייטונג אין צוזאמענהאנג מיט דער ל״ג בעומר-אקציע לטובת קרן-קימת-לישראל.

די יודישע פרעסע, וועלכע איז בכח צו ענטוויקלען און דערהויבען, ערמוטיגען, קרעפטיגען די נאציאנאלע בעוועגונג אין די ברייטסטע שיכטען פון אונזער פאלק, קען אויך ווערטפול לייסטען פאר דער פערשטארקונג פון דער ארבייט צו פערגרעסערען די הכנסות פון קרן־קימת־לישראל. און דער „טאג“ פון יודישען שריפטשטעלער, קינסטלער און ארבייטענדער אינטעליגענץ, וועלכער האט בעצוועקט, לויט דער פראקלאמירונג פון דעם צוזאמענקונפט אין קרית-ענבים, צו קאנצענטרירען די אינטעלעקטועלע קרעפטען פון אונזער פאלק און צו דעמאנסטרירען איין טאג אין יאהר, אינ׳ם אנדענקסטאג פון יודישען העלדענטום, ל״ג-בעומר, זייער צוגעבונדקייט צו די נאציאנאלע שטרעבונגען פון פאלק, צו בעווייזען זייער אקטיווע בעטייליגונג אין דער אויסלייזונג פון ארץ-ישראל.

— דער היי-יאהריגער „טאג“ און זיינע רעזולטאטען האט אויך ביי די איצטיגע אזוי שווערע בעדינגונגען פערגרעסערט דעם אנזעהן, וואס דאס פוילישע יודענטום האט זיך ערוואָרבען מיט׳ן פאראיאהריגען „טאג“ פאר גאולת הארץ.

דער געדאנק פונ׳ם „טאג“ פאר גאולת הארץ האט אויסגעשפראצט אין ירושלים, ענטוויקעלט און גרויס איז ער געווארען אין ווארשא, צו דער בעוואונדערונג פון גאנצען יודענטום.– און זאל אויך דאס דינען פאר א בעווייז פון די זאפטיגע און קערנדיגע כחות אינ׳ם פוילישען יודענטום, וואס ווערען געשפייזט און פערצווייגען זיך גייסטיג פון דער בליהונג פון אונזער נאציאנאלער בעוועגונג און פונ׳ם געדאנק פון גאולת הארץ.

און צוזאמען מיט׳ן דאנק. וואס מיר ווענען שולדיג אייך, ה׳ רעדאקטאר, די פערלעגער, דעם גאנצען רעדאקציאנסקאלעגיום פון אייער צייטונג, דער יודישער שריפשטעלער און קינסטלער-משפחה ווי אויך אלע, וועלכע האבען בייגעשטייערט זייער „טאג פערדינסט“ פאר׳ן קק״ל און אלע די. וועלכע האבען אונז געהאלפען אין דער אקציע צו פערגרעסערען די שטחים פון אונזער נאציאנאלען באדען אין ארץ־ישראל. דריקען מיר אויס אויך אונזער האפנונג אויף זייער שטענדיגע הילף אין אונזער ארבייט פאר׳ן געדאנק פון גאולת-הארץ.

פיל האט דאס פאלק געלייסטעט פאר׳ן קרן-קימת־לישראל, גרויס זענען אויך די לייסטונגען פון קרן-קימת-

ל־ישראל פאר'ן פאלק. דורכ'ן אויסלייזען גרויסע ש ט ח י ם באדען אין ארץ־ישראל פ א ר יודישער קאלאניזירונג: איז עס דאך דער פונדאמענט פאר אונזער נאציאנאלער אויפלעבונג אין אונזער לאנד.—אבער נאך פיל גרעסער איז די דרינגענדע נויטווענדיגקייט צו פערשטארקען די ארבייט, צו ערווערבען נייע לאנד־שטחים צו זעטיגען דעם הונגער נאך ערד פון די טויזענדער חלוצים און עולים, וואס קומען קיין ארץ־ישראל. עס מוזען דעריבער אויך כסדר שטייגען אונזערע אנשטרענגונגען צו פערשאפען די געלד־מיטלען פאר דעם דאזיגען ציועק.

אייער ווערטפולע בעטייליגונג אינ'ם „טאג" שטארקט נאך מעהר אונזער האפנונג, אז איהר וועט שטענדיג, ביי יעדער געלעגענהייט, קומען מיט אייער הילף און איהר וועט מיט אלעם, וואס איהר וועט נאר קענען, זיך בעטייליגען מיט אונז אין דער אנשטרענגונג פאר'ן קרן־קימת־לישראל.

מיט דרך ארץ און ציון'ס־גרוס

שמעון זיידענמאן

לאנד־מורשה

פון קרן־קימת־לישראל אין פוילען.

ישעיהו הורוויץ

בעפולמ. פון הויפט־ביורא

פון קרן־קימת לישראל אין ירושלים.

סטאראסטא ה' סטזשעשעווסקי צוריק אויף זיין אמט.

פאריגען מאנטאג האט, לויט א פעראָרדנונג פון קעלצער וואיעוואדע, דער ה' סטזשעשעווסקי צוריק איבערגענומען זיין אמט אלס ראדאמער סטאראסטא.

* * *

אין צוזאמענהאנג מיט'ן צוריקקעהרען, דורכ'ן קעלצער וואיעוואדע, דעם ה' פטזשעשעווסקי, אויף זיין פריהערדיגע שטעלע, איז די היגע „זשיציע ראבאטניטשע" אין נומער 22 פון פאריגע וואך ארויס מיט א אנגרייפענדיגען ארטיקעל, אין וועלכען זי אטאקירט אין א אונגעהויערער שארפער פארם, די פערזאן פון ה' סטאראסטע סטזשעשעווסקי.

צווישען אנדערעס שרייבט זי:

„אלע ראדאמער איינוואוינער געדענקען נאך גוט דעם 14־טען מאי אין ראדאם, א טאג, אין וועלכען פאליציי־אבטיילונגען, אנגעפיהרט דורך קאמיסאר זשארנאווסקי און אונטער־קאמיסאר גאוואק, זענען מיט אויסגעשטרעקט געוועהר אנגעפאלען דעם שוצלאזען המון, וועלכער האט זיך, אונטער'ן איינדרוק פון די אנקומענדע ידיעות וועגען די שלאכטען אין ווארשא — צוזאמענגעקליבען אויף די גאסען".

די „זשיציע" מאכט פאר די דאזיגע געשעהענישען פעראנטווארטליך דעם סטאראסטא, ה' סטזשעשעווסקי, ווייל לויט איהר מיינונג, זאל דער ארויסטריט פון דער פאליציי האבען אויסגעפיהרט געווארען לויט א דירעקטען בעפעהל פון סטאראסטא, ה' סטזשעשעווסקי.

די „זשיציע" דערצעהלט בפרטות, ווי אזוי דער ה' סטזשעשעווסקי איז אבגעשטעלט געווארען פון זיין אמט און שרייבט:

„אויף צו מארגענס איז געגאנגען א ריזיגע מאניפעסטאציע צום בנין פון סטאראסטווא, וועלכער האט פערלאנגט פון ה' סטזשעשעווסקי, ער זאל אבטרעטען פון זיין אמט. דער וואיעוואדע, אנטקעגענקומענדיג די פאדערונגען פון דער דעלעגאציע, וועלכע איז אויסגעוועהלט געווארען דורכ'ן המון, האט אבגעשטעלט דעם ה' סטשעשעווסקי אין זיין אמט, און בעאויפטראגט דעם ביז א העריגען וויצע־סטאראסטע, ה' בזשאסקצוויטש צו ערפילען די פונקציעס פון סטאראסטא.

דער קעלצער וואיעוואדע, האט אנערקענט פאר מעגליך צוריק צוקעהרען דעם ה' סטזשעשעווסקי אויף זיין פריהעריגע שטעלע, און ער אמטירט פון מאנטאג אן צוריק אין דער סטאראסטווא".

בכלל איז דאס גאנצע ארטיקעל אין דער „זשיציע ראבאטניטשע" אנגעשריבען אין א זעהר העפטיגען טאן, און איז פול מיט פארווארפען נעגען ה' סטאראסטא.

מאגיסטראט פערקלענערט די פרייזען אויף ברויט, די בעקערס זענען אבער נישט מסכים.

אויף א זיצונג פון מאגיסטראט, דעם 11 טען טשערוויעץ ה. י. זענען בעשטימט געווארען פאלגענדע פרייזען פאר געבעקס:

ווייס ברויט 1־טער סארט—92 גר. א ווייס ווייצען ברויט 1.10 א גרויסע זעמעל 10 גר. א קליינע זעמעל 5 גר.

די בעקער'ס זענען אבער נישט מסכים מיט די פרייזען פון מאגיסטראט, ווייל לויט זייער אויסרעכנונג דארף א ברויט קאסטען נישט ווענינער ווי 98 גר. צוליב דער דאזיגער מיינונגס־פערשידענהייט צווישען מאגיסטראט און די בעקערס, האט זיך עטליכע טעג געלאזט פיהלען א מאנגעל אין ברויט.

פון ספארט.

היינטיגען שבת קומט פאר אויפ'ן קאמפ'ס פלאץ פון ר. ק. ס. א פוטבאל מעטש וועגען מייסטערשאפט פון קלאס „צ" צווישען ר. ק. ס. און יודישען קלוב „בר־כוכבא".

דער דאזיגער מעטש, זאגט צו צו זיין זעהר אינטערעסאנט, ווייל די „בר־כוכבא", וועלכע קעמפפט שוין א לענגערע צייט וועגען איבערגעהן אין קלאס „ב" פיהרט אממיינסט פונקטען אין איהר גרופע און ס'איז צו האפען, אז זי וועט ענדליך אריבער דאס יאהר אין קלאס „ב".

א וועלט־בעריהמטער צירק אין ראדאם.

קיין ראדאם איז געקומען איינער פון די בעריהמטסטע צירקען „קאסמי". דער צירק, אויסער זיינע אנדערע פערשידענע אטראקציעס, צייכענט זיך בעזונדערס אויס מיט זיין רייכע מענאזשעריע, וועלכע פערמאגט א גרויסע צאהל לייבען, טיגערן, בערען און אנדערע פערשידענע חיות, וועלכע פיהרען גלייכצייטיג אויס פערשידענע אינטערעסאנטע דרעסור־נומערן.

טעאטער־נאטיצען.

„שטרויענער אלמן" פון ל. בוימוהל. אויפגעפיהרט דעם פערגאנגענעם שבת־צו־נאכט אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי".

די סיפור המעשה איז אייגענטליך א גאנץ געוועהנליכע, אזוי ווי ביי אלע אנדערע יודישע אפערעטקעס. זי בעזיצט די מעלה, וואס זי האט נישט אין זיך יענע ביליגע באנאלע וויצען, ווי ביי אנדערע יודישע אפערעטקעס, פערקעהרט, זי האט פיעל יודישע הארציגע מעלאדיעס און נישט איבערגעטריבענע וויצען מיט'ן אמת'ן יודישען הומאר. איך וועל זיך צו־מעהרסט אבשטעלען אויף דעם צוזאמענשטעל פון דער טרופע און איהר שפילען. ווי אויך וועגען גוט צוגעפאסטען ארקעסטער, וועלכע מאכט די גאנצע אפערעטקע לעבעדיג, און גיט איהר צו, איהר אמת'ן אויסזעהן. איבערהויפט לאזט זיך מערקען דאס שפילען פון פרוי און ה' ליבנאלד. די ערשטע אין איהר ראלע אלס „לאלא" ווייזט ארויס טאלאנט, זי בעזיצט א שעהנע קלינגענדע שטימע, איהר זינגען איז הארציג־ווייך, זי פערמאגט א סך טעמפעראמענט. ווייזט ארויס לעבעדיגקייט אין איהר שפילען, און מאכט זעהר א גוטען איינדרוק אויף די צושויער. ה' ליבנאלד אין די ראלע אלס „שמעלקע קאלעקטאר", הגם זיין שטימע איז נישט אזוי שטארק, דאך מאכט ער א גוטען איינדרוק, מען זעהט פאר זיך א ארטיסט, וואס בעזיצט געפיהלבארע מוזיקאלישע פעהיגקייטען, ער שטעלט מיט זיך פאר א טיפ פון א אמת'ן יודישען קאלעקטאר, וועלכער קען פערדרעהען א וועלט די קעפ מיט זיינע לאטעריע־צעטעלען, דערביי איז זיין שפילען נישט איבערגעטריבען און ער ווייסט, ווען אויסצונוצען א וויץ און ווי ער האט זיך צו האלטען אויף דער סצענע. בעזונדערס איז אויך ווערט אבצושטעלען זיך אויף דעם ארטיסט ה' וויינגאלד, אין די ראלע אלס „סאמועל" ה' ווייננאלד איז א אויסגעצייכענטער ארכיסט, ער האט א שעהנעם לירישען טענאר. מיט זיין פיינעם זאפטיגען יודישען אויסשפראך מאכט ער זעהר א סימפאטישען איינדרוק, זיין זינגען איז ליריש, צארט און האט אין זיך א סך הארציגקייט פאר'ן יודישען אויער. אויסגעצייכענט האט זיך דאס מאהל אויך ה' ווינער אלס ד"ר ראבינער שטראהלמאן, ער שאפט א קאמישען טיפ פון א נארישען ר א ב י נ ע ר, וועלכער זוכט א שטעלע אלס רב און טראגט ביי זיך שטענדיג אין טאש ארום א דרשה, וואס ער בעהאלט ספעציעל פאר די שטאדט, וואו ער וויל אויפגענומען ווערען אלס דב. פר' לובארטאווסקא אלס „דארא" איז געווען נישט שלעכט, הגם אין די דראמאטישע ראלען צייכענט זי זיך פיעל בעסער אויס. ה' יאקובאוויטש אלס „איזידאר", חאטש ער האט דאס מאהל געהאט א קליינע ראלע, דאך זעהט מען, אז ער איז א ארטיסט מיט פעהיקייטען, בעזונדער איז אויך ווערט דערמאנען צו ווערען דער יונגער טענצער פון לאדזער סקאלא־טעאטער ה' ב. לייבאוויטש, וועלכער נעמט זעהר גוט אויף ביים פובליקום.

עס קומט אויך א ראנק דעם געשעפט'ס פיהרער, ה' לייכטער, וועלכער בעמיהט זיך מיט אלע כחות, אין אזא קריטישע צייט און ביי אזעלכע שווערע בעדינגונגען, צוזאמענצושטעלען א שעהנע טרופע מיט גוטע קרעפטען.

שח—ץ.

קעלצער אַבטיילונג.

ווער איז שולדיג?

(אַ ענטפער אויף דעם אַרטיקעל פון ה' סערוועטניק).

דאָס יודישע גימנאַזיום אין קעלץ מאַכט-מיט איינעם פון די שווערע קריזיסען, וואָס איז נישט געווען זייט די גאַנצע 8 יאָהר, ווי דאָס גימנאַזיום עקזיסטירט. ווער איז שולדיג? דער ה' סערוועטניק בעמיהט זיך אין זיין אַרטיקעל צו געבען צו פערשטעהן, אַז שולדיג זענען נישט קיינער, נאר די גענעראַל-קריטיקער, אדער די „זאַמאַחאָוצעס", וועלכע ווילען נעמען „נקמה" אין ד"ר פעלץ... בעסער געזאָגט: שולדיג איז נישט קיינער נאָר די דירעקט-פעראינטערעסירטע עלטערען, וואָס האָבען קינדער אין גימנאַזיום, וועמענס עקזיסטענץ עס איז פאַר זיי אַ לעבענס-פראַגע, וואָס ברענגען ארויס געגען מענשען, וואָס זענען מקריב זייער צייט לטובת דעם גימנאַזיום.

מיר וואָלטען געהאַלטען פאַר איבעריג צו ענטפערען דערויף, ווען נישט דאָס, וואָס מען שיט כסדר דאָס זאַמד אין די אויגען. א דאַנק וואָס ס'האָט זיך איינגעגעבען צו ווערבירען אַ אַרמעע-פרייוויליגע, וועלכע נעמען אַן אַקטיווען אַנטייל אין אַלע אַלגעמיינע פערזאַמלונגען פון גימנאַזיום און מען פיהרט מיט געוואַלד אדורך דאָס, וואָס ס'ווילט זיך, דעם אָדער יענעם סימפּאַטיקער... ווען נישט דאס, וואָס דער ה'. סערוועטניק שטעלט פאַר די לאַגע בעוואוסטזיניג אָדער נישט בעוואוסטזיניג, דורך און דורך נישט ריכטיג.

ס'איז נישט אמת אַז:

„קיינער האָט זיך נישט בעמיהט צו בעטראַכטען ערנסט די לאַגע און זוכען די סבות, וועלכע גראָבען אונטער די שולע, מען איז נאָר געוואָהנט געוואָרען צו וואַרפען די שולד אויף דעם, אָדער יענעם אויפזיכטס-ראָט און געלעשט די גאַנצע ישועה אויף דעם נייעם אויפזיכטס-ראָט, וואָס דאַרף קומען נאכדעם ווי דער אַלטער וועט זיך „אָבזאָגען", אָדער מען וועט איהם דערצו „צווינגען".

דאס איז קיינמאָהל נישט געווען. 6 יאָהר האָט דאָס גימנאַזיום עקזיסטירט געהאַט, אמת, שווערע צייטען און קריזיסען, קיינמאָהל האָט אַבער קיינער נישט געוואָרפען קיין בעשולדיגונגען, קיינמאָהל האָט קיינער נישט געוואָרט, אַז דער אויפזיכטס-ראָט זאָל זיך אָבזאָגען, נאָך ווייניגער האָט מען דערצו געצווינגען. ווייל אויב ס'האָט זיך אמאָהל געפינען, וואָס איינינע מיטגלידער האָבען געוואָלט רעזיגנירען, איז עס געווען פאר די פערזאַמעלטע אַ אומגליק און מ'האָט אויסגענוצט אַלע מיטלען, זיי זאָלען צוריק בלייבען, עווענטועל איז מיט גרויסע מיה אויסגעזוכט געוואָרען אַנדערע. ס'איז פאַלש, אַז די אַנוועזענדע אויף די אַלגעמיינע פערזאַמלונג האָבען שוין געוויסט די „פּאַרלאַמענטאַרישע שטיקלעך" און געקליבען דערום דעם וואָס האָט אממערסטען „צוגעזאָגט" ווייל-נישט ווער האָט געפאָדערט וועלכע נישט איז הבטחות, און נישט ווער ס'האָט געוואָלט אַרבייטען אין אויפזיכטס-ראט האָט אַזעלכעס געקענט געבען. אָהן די אַלע הבטחות האָט זיך דאָך 6 יאָהר האַרמאָניש געלעבט. דאָס גימנאַזיום איז אין שווערע קריזיסען דאָך געשלאָסען געוואָרען מיט פערהעלטנסמעסיג קליינע דעפיציטען, דאָך געהאַט דערפיהרט דערצו וואָס די פרעקווענץ איז פון יאָהר צו יאָהר גרעסער געוואָרען — ביז גאָט האָט אבגעשיקט א פערזאָהן, וועלכע האָט אוים'ן 7-טען יאָהר פון איהר עקזיסטענץ געוואָלט דוקא אָקופּירען דאָס גימנאַזיום. וועלכער איז פאַקטיש געקומען מיט בעשולדיגונגען אויסגעזויגענע פון פינגער, האָט אויפגעוויזען, וואָס דער אויפזיכט'ס ראט האָט נישט געטוהן און וואָס עס וואָלט געקענט געטוהן ווערען... ווען ער זאָל שטעהן אין דער שפּיץ. פאַר צוויי יאָהר האָט זיך דער פערזאָהן נישט איינגעגעבען צו איבערצייגען די פערזאַמעלטע און טראָץ אַלערליי שטיקלעך, איז ער נישט אויסגעוועהלט געוואָרען, דאַגעגען האָט זיך איהם דאָס פאָלקאָם איינגעגעבען מיט א יאָהר צוריק צו מאַכען אזוי, אַז הגם פון עטליכע אַכציג אַנוועזענדע, האָט ער נאָר בעקומען 7 שטימען, איז פאָרט מיט „פערשידענע פאַרלאַמענטאַרישע שטיקלעך", מיט פערשידענע הבטחות — געוואָרען פון דעם 32 שטימען און דער דאָקטאָר איז אויסגעוועהלט געוואָרען.

דערפאַר טאַקי האָט געהערשט אַזאַ אַנשטרענגונג און אַזאַ אויפגערייצקייט אויף דער לעצטער אַלגעמיינער פערזאַמלונג. ווייל גראדע דער, וואָס האָט אזוי פיל צוגעזאָגט, וואָס האָט געגעבען צו פערשטעהן, אַז אין שפּיץ פון דעם אויפזיכט'ס-ראט איז נישט קיינער פעהיג צו שטעהן, אויסער ער — האָט בעוויזען צו דערפיהרען אין אַזאַ קורצע צייט די גימנאַזיום צום אונטערגאַנג. ווייל אין געגענזאַץ צו אַלע יאָהרען, האָט מען דערלאָזט צו א קאָלאָסאַלען דעפיציט, צירקא 30 טויזענד זלאָטעס, נישט געקלערט, נישט געטוהן די האַנד אין קאַלטען וואַסער א גאַנץ יאָהר. נאר ענדע מאַי, ווען ביז ענדע שול-יאָהר זענען געבליבען געצעהלטע טעג, ווען אין דער שולע האָט מען שוין א שעהנע פאָר טעג געשטרייקט, ווען א מיטגליד פון אויפזיכט'ס-ראָט האָט שוין געגעבען אָנצוהערען, אַז ער וועט מוזען אויף איינענע הענד רופען אַן אַלגעמיינע פערזאַמלונג — האָט ערשט דער דאָקטאָר בעוויליגט צו רופען די עלטערען און ערקלערען, אַז עס פעהלט 30 טויזענד זלאָטעס, וואָס מען מוז אונבעדינגט דעקען, ווייל ער וויל נישט לאָזען קיין דעפיציט אויף דעם צווייטען יאָהר, און אַליין נישט פאָרגעשטעלט דעם מינדעסטען פּלאַן, ווי אזוי און מיט וואָס ער קלערט דאָס צו דעקען.

ס'איז געוועזען נאָר איין פּלאַן, אדער די פערזאַמעלטע זאָלען אַרויסנעמען און איינצאָהלען די סומע, וואָס עס פעהלט, אָדער.. די גימנאַזיום מוז געשלאָסען ווערען. פאַר אַזאַ שווערע פראַגע זענען די פערזאַמעלטע נאָך נישט געשטאַנען די גאַנצע 8 יאָהר, וואָס דאָס גימנאַזיום עקזיסטירט און עס האָט אַרויסגערופען א פערביטערונג. וועלכע פּאָזיטיווע רעזולטאַטען דאָס ברענגט? דאָס ברענגט אזוי פיעל פּאָזיטיוועס, אַז די מענשען, וואָס „זענען מקריב זייער צייט לטובת דעם גימנאַזיום" זאָלען אויפהערען צו ברענגען קרבנות – אזוי גוט, ווי זיי ווילען נישט ברענגען קיין „קרבנות" און ווילען זייערע אייגענע קינדער נישט שיקען אין גימנאַזיום אַריין — זאָלען זיך אָברוקען פון דעם הויכען אַמט און איבערלאָזען צוריק דאָס גימנאַזיום אונטער דער אויפזיכט פון די עלטערן, וואָס האָבען דאָרט קינדער וועלכע וועלען ווי ביז יעצט אינטענסיוו אַרבייטען, וועלכע וועלען שטעלען העכער דעם פרעסטיזש פון גימנאַזיום פון זייער אייגענעם פרעסטיזש. און וועלען זיך מיה געבען, אַז דאָס גימנאַזיום זאָל אונטער יעדען בעדינג ווייטער עקזיסטירען. וועלכע וועלען פערשטעהן אַז צוליב א פערזאָהן טאָר מען אין קיין פאַל נישט פערשפּילען אַזאַ וויכטיגען בנין, וועלכע וועלען נישט דערלאָזען צו אַזאַ ערקלערונג, וואָס עס האָבען געגעבען איינעגע „מקורבים" אַז אויב עס וועט נישט זיין דער דאָקטער פעלץ – וועלען זיי אַרויסנעמען די קינדער פון דער שולע, אדער זיי וועלען זעהן אַז די שולע זאָל פערמאַכט ווערען.

און זאָלען טאַקי די לעצטע געשעהענישען פון יודישען גימנאַזיום זיין א וואָרעניש פאַר די יודישע בעפעלקערונג אין קעלץ. וועמען עס אינטערעסירט דער גורל פון גימנאַזיום, אַז זיי זאָלען זיך נישט מעהר לאָזען פערפיהרען פון נישט געשטויגענע און נישט געפלויגענע הבטחות — נאר זאָל מען זעהן אויפצופאָדערען, אַז עס זאָל וואָס שנעלער פאַרקומען א אַלגעמיינע פערזאַמלונג פון אַלע עלטערען, וואָס האָבען קינדער אין שולע אָהן די געשוואוירענע סימפּאַטיקער און זאָל ענדליך אויסגעוועהלט ווערען א אויפזיכטס-ראָט, וועלכער זאָל שטעהן אויף דער וואַך און היטען די אינטערעסען פון די שולע. און זאָל זיך דער ה' סערוועטניק נישט זאָרגען פאַר פרעמדע קינדער. די מענשען וועלען שוין זאָרגען דערפאַר, אַז דאָס גימנאַזיום, וואָס איז געבויט און געפלעגט געוואָרען נאָר פון די עלטערען, וועט אויך ווייטער עקזיסטירען. און לך דבר העומד בפני הרצון און דער ריכטיגער רצון איז נאר ביי די דירעקט-פעראינטערעסירטע, ביי פיל עלטערען, וואָס האָבען קינדער אין גימנאַזיום.

חיים ווייַנריב.

געשטאָרבען פון פער'סמ'טע פיש.

דער איינוואוינער לייב באַרנשטיין, דער שווער פון די ברודער גאָלדבלום (סטאַשיצא 10) עסענדיג דעם פאַריגען שבת טויטע פיש, וואָס זענען געכאפּט געוואָרען דורך סם איז באַלד נאכ'ן עסען קראַנק געוואָרען און איז מיט-וואָך געשטאָרבען.

דער פּאָרפאַל דאַרפט זיין א וואָרנונג פאַר יעדען איינעם אַזעלכע פיש נישט צו קויפען.

נאך וועגען דעם „נייעם שוחט" טרויש.

צוליעב די לעצטע טרויריגע געשעהנישען אין אונזער שטאדט, וואס דער טרפה־ניאק, אדער וואו מ'רופט איהם איצט אין קעלץ, דער „נייער שוחט" טרויש, וועלכער האט מאכיל־טריפות געווען עטליכע הונדערט אידען, וועגען וועלכען ס'איז שוין געווען געמאלדען אין לעצטען נומער פון אונזער צייטונג, האט דער ראבינאט ערקלערט דעם פאריגען דאנערשטאג אלס טאג פון „תענית-צבור". אין דער שטאדטישער שוהל האט מען געזאגט יום-כפור קטן, געפאסטען ביז 1 אזייגער און דער הרב ראפאפארט האט געהאלטען א דרשה מעניגא דיומא, בעטענדיג די אידישע בעפעלקערונג איהם מיטצוהעלפען אין ענין כשרות.

דער ראבינאט און קהלה איז ווייטער בעשעפטיגט מיט'ן אויסארבייטען געהעריגע תקנות בנוגע דעם ענין שחיטה, וועלכער זאל שוין איינמאהל ענטגילטיג ערלעדיגט ווערען.

אין שטאדט געהען ארום קלאנגען, אז דעם „נייעם שוחט'ס" פרוי זאל זיך גט'ן מיט איהר „תכשיט" פון וועלכענס מעשים זי האט נישט געהאט קיין שום ידיעה.

א אפענער בריעף צו די מיטגלידער פון „לינת הצדק" אין קעלץ.

דער „לינת הצדק" איז א ריין פילאנטראפישע אינסטיטוציע און דארף זיך בשום אופן נישט מישען אין פאליטיק, אויף וואס כ'האב געהאט די געלעגענהייט איינמאל אויפמערקזאם צו מאכען בעת די פערוואלטונגזיצונגען.

זונטאג, דעם 6/6 בעת די וואהלען צו דער פערוואלטונג פון „אחי-עזר" (ראבראשינגאצע) האט די פערוואלטונג פון „לינת הצדק" מיט'ן פרעזעס בראש דערלויבט זיך צו אנגאזשירען אין א געוויסע פאליטיק — ביים אונטערהאנדלען און אדורכפיהרען די אויבענדערמאנטע וואהלען — וועלכעס איז אגב אין ווידערשפרוך צו די אנשויאונגען פון אלע נאציאנאלע און דעמאקראטישע עלעמענטען, ווי: ציונים, מזרחים, האנדווערקער א. ז. וו. און דערמיט זיך געשטעמפעלט אלס פאליטישע גרופע

צוליעב דעם, ווייל כ'קאן נישט זיין מיט פעראנטווארטליך פאר די אויבענדערמאנטע טהאט, גיב איך איבער מיין מאנדאט, אלס פערוואלטונג'ס-מיטגליד פון „לינת הצדק", צו דער דיספאזיציע פון די וועהלער, וואס האבען איהם מיר אנפערטרויט, ווייל אלס פאליטיקער געהער איך שוין צו א געוויסע ריכטונג און וועל זיך צו א צווייטער נישט אנגאזשירען.

מיט דרך ארץ:

אלי' איסר ראזענבלום

קעלץ.

דער אינוואלידען-צוזאמענפאהר

דער אינוואלידען-צוזאמענפאהר וועגען וועלכען מיר האבען שוין אין פאריגען נומער פון אונזער צייטונג קורץ געמאלדען איז פארגעקומען אין לאקאל פון דער יורישער קהלה.

געעפענט די קאנפערענץ האט ה' י. ראזענבערג, וועלכער האט ערקלערט דעם ציעל און די אויפגאבען פון דעם צוזאמענפאהר, אלס פארזיצענדער ווערט געוועהלט ה' י. מ רייזמאן און אלס אסעסארען די ה'ה גאשיאראוויק (טשענסטאחאוו) און מאיענבערג (קעלץ) אלס סעקרעטאר ה' זיעלאני.

נאכ'ן אדורכלעזען דורך דעם פארזיצענדער דעם טאג-ארדנונג, וועלכער ווערט איינשטימיג אנגענומען נעמט דאס ווארט ה' באכנער (פארזיצענדער פון אינוואלידען פעראיין) אין קראקא צו זיין רעפעראט וועגען דער לאגע פון די יורישע אינוואלידען. דער רעפעראט האט ארויסגערופען א דיסקוסיע, אין וועלכע עס האבען זיך בעטייליגט א גרעסערע צאהל דעלעגאטען פון דער פראווינץ וועגען וואס עס האט אויספיהרליך געענטפערט דער דעלעגאט באכנער.

אויפ'ן פארשלאג פון ה' באכנער איז געוועהלט געווארען אן ארגאניזאציאנס קאמיטעט, אין וועלכען עס זענען געוועהלט געווארען די ה"ה י. מ. רייזמאן, י. קלוסקא, ב. סאקאלאווסקי, ת. זיעלאני, א. צוקערמאן, מ. מאשענבערג, שמולעוויץ, ראזענבערג און גאנשיאראוויק (טשענסטאחאו) עס זענען אנגענומען געווארען א גאנצע רייהע רעזאלוציעס, אין וועלכע עס ווערט אויך אויסגעדריקט דער פראטעסט נעגען דעם בעהאנדלען די יודישע אינוואלידען אלס צווייט ראנגיגע בירגער.

מיט דער שלוס-רעדע פון ה' באכנער, וועלכער פאדערט אויף אלע קהלות פון דער קעלצער וואיעוואדזטווע צו שטיצען די אינוואלידען-פעראיינען וואס וועלען געגרינדעט ווערען. האט זיך דער צוזאמענפאהר פערענדיגט.

וועלכע אידישע שילער אין די פוילישע גימנאזיעס האבען בעקומען מאטורע.

פאלגענדע 2 אידישע שילער פון די פוילישע גימנאזיעס האבען בעקומען מאטורע. פון גימנאזיום שנאדעצקי האט בעקומען מאטורע ה' גרויזאם און פון גימנאזיום „רעיא" — ווינאנסקי.

פון אידישען גימנאזיום פון פרוי וואלמאנאווא.

דאס אידישע גימנאזיום פון פרוי וואלמאנאווא, וועלכעס עקזיסטירט שוין פון יאהר 1910 און איז די בעסטע יודישע פעדאגאגישע גימנאזיע אין אונזער שטאדט, ענטוויקעלט זיך פון טאג צו טאג פיעל בעסער און גיט איצט צום נייעם שול-יאהר א מעגליכקייט אפילו די נישט פערמעגליכע אידישע עלטערען צו בילדען זייערע קינדער — א דאנק דעם זעהר מינימאלען אבצאהל דאס אידישע גימנאזיום האט 166 שילערינס. 81 האבען פערשידענע הנחות און 16 לערנען זיך אין גאנצען בחנם.

דער דעפיציט פון 18 טויזענט זלאטעס וואס דאס גימנאזיום האט פאר'ן היינטיגען יאהר ווערט געדעקט אויף פאלגענדען אופ'ן: 6000 זלאטעס ווערט אריינגעשטעלט אינ'ם ביודזשעט פון נייעם שול-יאהר און די רעשט 12.000 זלאטעס האבען די לערער-- געשענקט ד. ה. די 2 פעראיין־פענכיעס לטובת דעם גימנאזיום. און דער עיקר דארפט מען בעמערקען, אז די גימנאזיע האט רעגירונגס-רעכט פון קאטעגאריע B. ד. ה. אהן שום בעווארינישען, אזא קאטעגאריע האט נאר פון אלע אידישע גימנאזיעס אין פוילען די איין און איינציגע אידישע גימנאזיום אין קעלץ.

פון האנדווערקער-פעראיין.

די יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון אידישען האנדווערקער—פעראיין, וועלכע האט געזאלט פארקומען זונטאג דעם 13-טען ה. ח. איז, צוליב דעם וואס ס'איז געקומען א זעהר קליינע צאהל מיטגלידער, אבגעלייגט געווארען. דער טאג פון צווייטען טערמין וועט בעזונדער'ס מיטגעטיילט ווערען.

16 שילערינס פון גימנאזיום פון פרוי וואלמאן האבען בעקומען מאטורע.

פון די עטליכע צוואנציג שילערינס וואס זענען צונעלאזט געווארען צום מאטורע עקזאמען האבען פאלגענדע 16 שילערינס בעקומען מאטורע: 1) מלכה בארנשטיין, 2) העניע אייזענבערג, 3) מלכה אייזענבערג, 4) זאפיא פריימאן, 5) לעאניא גליקסמאן, 6) העלענא קעסטענבערג, 7) שרה קאפלצוויץ, 8) שפחה קארמאן, 9) חנה פיאטרקאווסקא, 10) צירל רינג, 11) גיטל חנה שפירא, 12) חיה טויבע טוימאן, 13) ריבה זילבערבערג, 14) גיטל באשא זיסמאן, 15) ביילה רחל האמער, 16) יהודית כוואט.

דאס איז פערהעלטניסמעסיג צו אנדערע גימנאזיעס אין אונזער שטאדט א גרויסער מאראלישער געווינס, פאר דער אידישער מעדכען גימנאזיום פון פרוי וואלמאן.

תקון טעות.

אין ארטיקעל פון ה' וויינריב איז דורך א פערזעהן אריין א טעות. אנשטאט און לך דבר וכו', דארף זיין אין לך דבר העומד בפני הרצון. דאס ווארט „אין" ברויך זיין מיט א יוד.

GIMNAZJUM ŻEŃSKIE
Stefanji Wolmanowej w Kielcach
z prawami szkół państwowych

איינשרייבונגען

פון נייע שילערינס אויפ'ן שול-יאהר 1926|27 נעמט אן די קאנצעלאריע טעגליך פון 9 אזייגער ביז 12. — ביים איינשרייבען מוז בייגעלעגט ווערען אגעבורטס-מעטריקע, צייגניס פון פאקן-שטעלן און 10 זל. איינשרייבונגס-אבצאל.

די שילערינס, וועלכע מעלדען זיך פאר די וואקאציעס זענען פריי פון איינשרייבונגס-אבצאהל.

עגזאמענס אין אלע קלאסען וועלען זיך אנהויבען דעם 10-טן טשערוויעץ. דער אבצאל פאר'ן עגזאמען פון ווסטעמפנע b ביז'ן 3 קל. בעטרעפט 5 זל. פון 4 ביז'ן 8 קל. 10 זל.

דער לעהרע-אבצאל איז פערקלענערט! און וועט בעטרעפן אין שול-יאר מאנאטליך.

אין A און B קל. 10 זל. אין C 15 זל. 1 קל. 20 זל. 2 קל. 25 זל. 3 קל. 30 זל.

דער אבצאהל פון 4 ביז 8 קלאס אן ענדערונג. פאר אונפערמעגליכע הנחות!

לעצטע ידיעות.

פאַר'ן שליסען דעם נומער האָבען מיר רערהאַלטען א ידיעה, אַז די פּאַ-פּירען אין שייכות מיט די רבנים־וואַהלען זענען היינטיגע וואָך ענדגילטיג אונטערגעשריבען געוואָרען דורכ'ן ה' סטאַראָסטא און איבערגעשיקט געוואָרען

אין דער וואָיעוואָדצווע קיין קעלץ. גלייכ־צייטיג טיילט מען אונז מיט, דאַס אַלע אָנקלאַגעס און פּראָטעסטען וועגען פּסל'ען די וואַהלען זענען, צוליב מאַנ־געל אין פאַקטישע בעווייזען, נישט גענומען געוואָרען אין אכט.

אין דאָנערשטאָג'דיגען נומער „סלאָוואָ" ווערט איבערגעגעבען, דאַס דער נומער 22 „זשיציע ראַבאָטניטשע" איז פאַר די אַרטיקלען „פּראָוואָקאַציע" און „וואַנקן" קאָנפיסקירט געוואָרען, לויט ווי די סלאָוואָ גיעט ווייטער איבער איז די

קאָנפיסקאַציע פאָרגעקומען שבת 7 אָווענד, נאָכדעם, ווי די אויסגאַבע איז זיך שוין געהאַט פונאַנדערגעגאַ־גען צווישען די ברייטע קרייזען אין שטאָדט.

יעדע ווירטין דאַרף וויסען,

אַז די מאַשטש צו פּאָדלאָגעס
„JAŚNIEJ SŁOŃCA"
גיט צו די פּאָדלאָגעס, פּאַסאַזשעס און לינאָלעאום א שעהנעם און לאַנגדויערהאַפטיגען גלאַנץ, אָהן בענוצען זיך מיט בערשטען.

„Jaśniej Słońca"

פּערטרעט אייל־פּאַרב, פאַרבט ווייסע פּאָדלאָגעס אין פערלויף פון א שעה אויף די פאַרבען:
מאַכאַגאָניאָווע און טינקעל אָרזשעכאָווע
פּרובט און איהר וועט זיך איבערצייגען!
פערקויף אין אַלע סקלאַד־אַפּטעטשנעס, זייף און פאַרב געשעפטען.

Fabryka przetworów techno-chemicznych
„MARY" Warszawa, (Sielce) Zajączkowska 9. Tel. 419.69

העררען און דאַמען!

פערלאַנגט נאָר די בעסטע שוה-פּאַסטע
„MARY"
ווער ס'האָט נאָר איינמאָהל פּרובירט האָט זיך איבערצייגט, אַז די בעסטע שוה-פּאַסטע איז נאָר
„MARY"
וואָס מאַכט בעקוועם און ווייך די לעדער און פערשאַפט אַ הערליכען שפּיגעל—גלאַנץ.

Fabryka przetworów techno-chemicznych
"MARY" Warszawa(Sielce) Zajączkowska 9. tel. 419.69

Kino „ODEON" w Radomiu.

Od 17 do 20-go czerwca r. b. — **Najnowszy obraz sezonu**

pod tytułem UWIĘZIONY PILOT

w roli głównej TOM MIX

Najsilniejsze bóle głowy usuwa.

PROSZEK od BÓLU GŁOWY
DLA DOROSŁYCH
KOWALSKINA
LABOR. CHEM.-FARMAC.
„AP. KOWALSKI"
WARSZAWA MIODOWA 5

SUDORYN
(w pudełkach z sitkiem)
jedyny wypróbowany środek usuwający
BEZPOWROTNIE POT i NIE-MIŁĄ WOŃ z RĄK, NÓG i PACH
Labor. Chem. Farm.
„AP. KOWALSKI"
Warszawa-Miodowa 5

BIURO TECHNICZNO-HANDLOWE I INSTALACYJNE
„WODKAN" *Inż-wie L. Włoczkowski, S. Szczepaniak i S. Chwaliński*
Radom, ul. Lubelska 41. Tel. 222 i 272.

אָרדענט איין: וואַסער ליי‏טונג, קאַנאַליזאַציע, און עלעקטרישע אינסטאַלאַציעס
און פערטיגט אויס:
פּראָיעקטען, מוסטער—פּרייז און פּלענער.
רעפּרעזענטאַנץ און פערקויף פון טעכנישע אַרטיקלען.

Kino „CORSO" w Radomiu.

דאַס שענסטע בילד פון סעזאָהן
פון פּוילישער פּראָדוקציע
א. נ.
WIELKA REWOLUCJA ROSYJSKA
אידער
TRAGEDJA ROSJI

דער לאַנג־עקזעסטירענדער
זיראַרדאָווער־סקלאַד
יעצט לובלינער נאָס № 5

עמפּפעהלט אַלע סאָרטען זיראַרדאָווער־סחורות און פּלאַנדעקעס צו ביליגסטע פאַבריקס-פּרייזען מיט גוטע בעדינגונגען.
(קיין שותף האָב איך נישט).
פּ ר ײ ז ע ן.

18/84	—	31.00 זל.
18/90	—	33.00 „
19/90	—	35. „

מיט אכטונג **מ. אייזענבערג**

דאַנקזאַגונג.

מיר דריקען אויס אונזער האַרציגען דאַנק דעם גיעהרטען ד"ר **פּעלץ** פאַר זיין ענערגישע און איבערגעגעבענער אַרבייט וועלכע ער האָט בעוויזען **אונז** אַבצוראַטעווען פון געפאַהר אָהן דער הילף פון אנדערע דאָקטוירים.

פאַמיליע
גאָלדבלום
קעלץ.

דעם טיפסטען מיטגעפיל דריקען מיר אויס אונזער פערוואַלטונג'ס מיטגליד ה' **לייביש פרידמאַן** צוליב'ן טויט פון זיין טאָכטער

רחל נ"ע

וועלכע איז אין בליהענדע יאָהרען געשטאָרבען.

די פערוואַלטונג און די מיטגלידער פון מענער - טאַנדייטער - פעראיין ביים האַנדווערקער קלוב אין ראַדאָם.

אנו מביעים בזה את השתתפותנו החמה לחבר הועדה שלנו מר **יונה זילברברג** למות עליו

בנו נ"ט

שנקטף שלא בעתו. בעבודתי הפסורה לטובת תחית עמנו וארצנו ינחם

הועדת המאוחדת של קק"ל ברדום.

KINO „CZARY" w Kielcach.

דאַס שענסטע וועלט'ס־בילד
דאַס פּירטע געבאָט („די מוטער").

ה. גרינשטייז, פּעלטשער, פּרישע פּאַקען. טעל. 303

Redaktor i Wydawca Ch. M. Herc — Odbito we własnej drukarni, Radom, Szwarlikowska 20.